

УДК 331.563:339.747

Ладунка І. С.

Бердянський державний педагогічний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ТА БЕЗРОБІТТЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуті актуальні проблеми безробіття та зайнятості в Україні, досліджені основні наслідки збільшення безробіття та висвітлені напрямки вирішення проблем зайнятості та безробіття в Україні. Запропоновано основні заходи щодо забезпечення повної зайнятості та відповідності пропозиції робочої сили до потреб економіки.

Ключові слова: безробіття, зайнятість, економічно активне населення, трудовий потенціал, державна економічна політика.

Постановка проблеми. Дослідження проблем безробіття та зайнятості в Україні в сучасних умовах господарювання є досить актуальним. Сучасний стан ринку праці свідчить про потребу прийняття термінових і радикальних заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення робочих місць. Необхідним є розробка стратегічної концепції державної і регіональної політики. Існуюча система допомоги безробітним не відповідає ситуації, яка склалася, а потребує докорінного реформування [3, с. 7].

Значною проблемою у сучасних умовах є глибоке протиріччя між структурою зайнятості в Україні та завданнями прискорення економічного зростання й побудови інноваційної моделі економіки. Існування вимушеної неповної зайнятості, заборгованість з виплат заробітної плати, недосконалість соціально-економічних важелів дотримання трудових прав і соціальних гарантій призводять до значних економічних та соціальних втрат, зменшують конкурентоспроможність національної економіки. У зв'язку з цим залишається актуальною потреба у науковому пошуку шляхів вирішення проблем зайнятості та запобігання вимушеного безробіття в Україні в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та тенденції рівня безробіття та шляхів його мінімізації розглядали такі українські вчені, як: В. Федоренко, П. Нікіфоров, А. Вольська, І. Петрова, А. Казановський, О. Котляр, В. Костиков, О. Рузавіна, І. Маслова та інші. Водночас, незважаючи на значне коло досліджень, можна з впевненістю стверджувати, що поки не запропоновано дієвого універсального механізму запобігання безробіття в Україні та забезпечення ефективної зайнятості. Прояв негативних тенденцій на українському ринку праці обумовлюють необхідність продовження досліджень у зазначеному напрямі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість фахових досліджень, спрямованих на вирішення проблеми безробіття в Україні, питання стосовно розробки заходів щодо зниження рівня безробіття та забезпечення продуктивної зайнятості залишається актуальним і остаточно не вирішеним.

Метою статті є дослідження основних проблем та наслідків безробіття у сучасних умовах економіки України, аналіз та дослідження причин його виникнення, а також виявлення шляхів подолання цієї проблеми. Розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення продуктивної зайнятості в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під безробіттям розуміється таке соціально-економічне явище, для якого характерно незайнятість частини робочої сили (економічно активного населення) у сфері

економіки. Причин безробіття дуже багато, одними з яких є: спад економіки; структурні зрушення; технологічний прогрес та запровадження нових технологій. Це пов'язано, передусім, з мізерними інвестиціями, низьким рівнем запровадження сучасних технологій в економіку і т. д. [6].

Основні проблеми ринку праці нашої держави пов'язані зі зростанням тривалості періоду безробіття, збільшенням кількості громадян, які шукають роботу, а також існуванням труднощів щодо працевлаштування соціально незахищених верств населення. Хоча, за даними Державного центру зайнятості, рівень безробіття в Україні за останні п'ять років низився, особливої актуальності набуває розробка нової концепції вирішення проблеми зайнятості та безробіття [2].

Основними економічними та соціальними наслідками безробіття є: скорочення обсягів виробництва валового національного продукту, зниження податкових надходжень до державного бюджету, зростання витрат на соціальну допомогу безробітним, посилення соціальної напруженості, зниження трудової активності.

Попри невисоку економічну активність в Україні з початку 2013 року на ринку праці спостерігалися позитивні тенденції. Зафіксовані Державною службою статистики України показники зайнятості населення за методологією Міжнародної організації праці були найвищими для відповідного періоду за п'ять років, а рівень безробіття в країні, розрахований за тією самою методикою, був найнижчий з 2008 року.

За методологією МОП у середньому за перше півріччя 2013 року чисельність зайнятого населення у віці 15-70 років порівняно з відповідним періодом 2012 року збільшилася на 89,3 тис. осіб та становила 20,4 млн. осіб. Внаслідок цього рівень зайнятості економічно активного населення відповідного віку зріс до 60,2% (59,6% у січні-червні 2012 року) (табл. 1).

Характерною рисою підвищення зайнятості в Україні було збільшення її рівня в усіх регіонах України. Найвищі показники традиційно спостерігалися в містах Києві та Севастополі – відповідно 64,5% і 63,4% до економічно активного населення у віці 15-70 років. Вищий, ніж у середньому по Україні, рівень зайнятості був також у Дніпропетровській області (62,4%), Автономній Республіці Крим (62,3%), Запорізькій області (61,3%).

Чисельність безробітних за методологією МОП у середньому за перше півріччя 2013 року зменшилася порівняно з відповідним періодом попереднього року на 67,4 тис. осіб і становила 1,6 млн. осіб. Рівень безробіття населення у віці 15-70 років низився до найнижчого з 2008 року показ-

Таблиця 1

Показники ринку праці в окремих регіонах України у 2012-2013 роках [4]

Регіони	Ринок зайнятості населення				Ринок безробітного населення			
	у віці 15-70 р.		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
	2013 рік	2012 рік	2013 рік	2012 рік	2013 рік	2012 рік	2013 рік	2012 рік
Україна	60.2	59.6	67.3	66.9	7.5	7.8	8.0	8.4
АРК	62.3	61.8	70.6	70.4	5.8	6.2	6.2	6.6
Дніпропетровська область	62.4	61.7	71.9	71.1	6.7	6.8	7.0	7.2
Донецька область	60.4	59.5	69.3	68.7	8.2	8.4	8.7	9.0
Запорізька область	61.3	60.4	69.5	69.4	6.8	6.9	7.2	7.4
Миколаївська область	60.4	59.8	68.8	68.1	7.9	8.1	8.4	8.7
Одеська область	61.3	59.1	66.6	66.6	5.6	6.1	6.0	6.5
Сумська область	60.4	59.6	65.6	65.2	8.2	8.8	9.1	9.8
Харківська область	61.1	60.5	69.7	69.4	6.6	7.2	7.0	7.6
м. Київ	64.5	64.2	71.0	70.3	5.4	5.8	5.9	6.3
Севастополь	63.4	62.9	69.9	70.2	5.6	6.0	6.2	6.7

ника і становив 7.5%. Зниження рівня безробіття спостерігалось в усіх областях України без винятку, проте найнижчим його рівень був у містах Києві та Севастополі та Одеській області – відповідно 5,4%, 5,6% і 5,6% до економічно активного населення у віці 15-70 років.

За офіційними показниками безробіття, зареєстрованими державною службою зайнятості України, чисельність зареєстрованих безробітних і рівень безробіття в січні-серпні 2013 року були вищими, ніж у відповідний період минулого року. Проте протягом усього звітного періоду рівень зареєстрованого безробіття був нижчий, ніж середній показник для відповідного показника за останні п'ять років. У вересні 2013 року офіційний рівень безробіття знизився до 1,5%, як і в вересні попереднього року. Це відбулося завдяки зростанню попиту на робочу силу. Збільшення потреби в працівниках знизило напругу на ринку праці, унаслідок чого навантаження на 10 вільних робочих місць зменшилося з 60 осіб у вересні 2012 року до 48 осіб у вересні 2013 року.

У січні-червні 2013 року найвищий попит на робочу силу спостерігався в промисловості – 28,2% від загальної потреби. Потреба в робочій силі спостерігалася також у сфері оптової та роздрібною торгівлі та державного управління й оборони, які мали відповідно 12,6% та 12,5% від усіх вільних робочих місць (вакантних посад).

Аналіз безробіття в Україні станом на січень 2011-січень, лютий 2013 наведений в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники безробіття в Україні 2011-2013 роках

Показники	Січень 2011 року	Січень 2012 року	Січень 2013 року	Лютий 2013 року
Всього зареєстровано безробітних, тис. чол.	482,8	520,9	564,5	589,1
Отримують допомогу з безробіття, тис. чол.	365,3	398,4	435,8	469,1
Середній розмір допомоги на одного безробітного, грн.	845	917	1089	1069

В січні 2012 р. рівень безробіття зріс до 1,9% порівняно з 2011 р. Станом на 1.02.12 в Державній службі зайнятості було зареєстровано 520,9 тис. безробітних, тоді як у січні 2011 р. 482,8 тис., з них кількість чоловік, що отримують допомогу з безробіття зросла на 33, 1 тис. Середній розмір

допомоги на одного безробітного збільшився на 72 грн. порівняно з 2011 р.

Однак, у лютому 2013 року офіційний рівень безробіття в Україні підвищився з 2,0% до 2,1%. Всього, за даними Держкомстату, на кінець лютого 2013 року в Державній службі зайнятості було зареєстровано 589,1 тис. безробітних. З них державну допомогу отримують 469,1 тис. осіб. При цьому місяцем раніше кількість безробітних становила 564,5 тис. безробітних, з них допомогу отримували 435,8 тис. осіб. Таким чином, за місяць кількість безробітних українців зросла на 24,6 тис. осіб.

Рівень безробіття є досить диференційованим по окремих регіонах України. Нині найвищий рівень зареєстрованого безробіття характерний для західних областей республіки – Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської. Найнижчі показники рівня безробіття склалися в Одеській області, м. Києві та Севастополі.

Враховуючи демографічну ситуацію, яка склалася в різних регіонах України, можна передбачити, що при нинішньому рівні створення нових робочих місць у західних областях і природному прирості населення рівень безробіття в регіонах у майбутньому набуде ще більшої гостроти [6].

Державний комітет статистики повідомив про рівень зареєстрованого безробіття в Україні до кінця березня 2011 року зберігся на рівні 2,2% населення працездатного віку, як і в лютому. У січні цього року показник безробіття становив 2,1%, в грудні 2010 – 2%, в листопаді – 1,6%, в жовтні – 1,4%, вересні – 1,5% [2].

Безробіття було викликано масовим скороченням виробництва, свідчить також зменшення вільних робочих місць на 27,7% та зниження при цьому робочої сили з 28,3% до 22,5% середньооблікової кількості штатних працівників. При цьому особливо суттєве збільшення рівня безробіття в Україні відбулось серед чоловіків (10,8% серед чоловіків, віком 15-70 років, проти 6,8% серед жінок). Це пояснюється тим, що скорочення виробництва відбулось, у першу чергу, в галузях чорної металургії, машинобудування, хімічної промисловості, будівництві тощо, де серед працівників переважають чоловіки. В меншій мірі криза позначилась на сільському населенні, ніж на міському, оскільки сільськогосподарське виробництво не відчуло такого суттєвого падіння попиту на свою продукцію. Крім того, для сільського населення традиційно притаманний високий відсоток само-

зайнятих. Слід зазначити, що найбільше під час кризи постраждало молоде населення України. Так, серед осіб віком 15-24 років, рівень зайнятості у 2008-2009 рр. скоротився на 7,5%, а для молоді віком 25-29 років падіння цього показника склало 5,5%. Причому, скорочення зайнятості відбулось у більшій мірі серед молодих жінок (на 9,6% та 7,3% відповідно).

Основними причинами зростання безробіття в Україні серед молоді є такі: під час кризи значна частина випускників вищих навчальних закладів не змогла конкурувати з більш досвідченими претендентами на робоче місце, що є ще одним свідченням невідповідності рівня підготовки фахівців в Україні потребам виробництва; з цієї ж причини в першу чергу під скорочення потрапляли і продовжують потрапляти працівники з меншим досвідом роботи, більшість з яких – молоді люди; значний контингент молоді не зміг працевлаштуватися після служби у Збройних силах.

Особливо незацікавлені роботодавці у молодих жінках, оскільки ті, в перспективі, можуть претендувати на полегшені умови праці у зв'язку з вагітністю, піти у відпустку по догляду за дитиною, частіше змушені перебувати на лікарняному тощо.

Така ситуація в сфері працевлаштування молоді потребує особливої уваги держави, оскільки йдеться про найменш соціально захищену, але найбільш активну та мобільну частину суспільства. Незайнятість у молодому віці загрожує не лише втратою кваліфікації, але посилює мотивацію до еміграції за кордон.

Основний зміст шляхів зниження безробіття зосереджений у проблемах на ринку праці, а саме пов'язаних з дисбалансом між попитом на робочу силу та її пропозицією; погіршенням якісних характеристик робочих місць, що впливає на повільне скорочення безробіття; незадовільним процесом реформування системи освіти, що відображається у недостатньому розвитку та неадекватній підготовці кваліфікаційних кадрів; недостатнім рівнем реформування трудової сфери, що впливає на ефективність зайнятості; важкою ситуацією, пов'язаною з маргінальними групами населенням на ринку праці. Ще однією проблемою для вітчизняної економіки є зовнішня міграція населення. Загальноприйнятим в сучасних умовах світової глобалізації економічних відносин є той факт, що

3% населення мешкає за межами своїх країн. Однак в українському суспільстві еміграційні процеси є значно масштабнішими і непередбачуваними. Проблема полягає в тому, що значна кількість наших співвітчизників виїжджають з країни у пошуках більших заробітків, а це не враховано державною статистикою [7].

Тому і не дивно, що за прогнозами фахівців ООН, населення України може істотно скоротитися: до 2026 р. – до 42 млн., а до 2050 р. навіть до 35 млн. осіб. Якщо такі прогнози здійсняться, то не виключено, що Україна змушена буде взятися до імпорту робочої сили [8].

Основними напрямками вирішення проблеми безробіття можна визначити: розвиток малого та середнього бізнесу, відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів у відповідності із реальним станом попиту на робочу силу, надання податкових кредитів підприємствам за кожне нове створене робоче місце, збільшення державного фінансування програм професійного навчання, розширення обсягів субсидування створення нових робочих місць.

Висновки. Проблеми зайнятості та безробіття в Україні вимагають розробки та реалізації державної програми та соціальних гарантій у сфері зайнятості населення працездатного віку. Необхідним є проведення глибокого наукового аналізу та вироблення на цій основі практичних рекомендацій, які можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни, зменшення рівня безробіття. Розробка дієвих механізмів вирішення цих завдань має стати предметом подальших наукових досліджень.

Першочерговим завданням для зниження рівня безробіття в державі повинна стати реалізація виваженої економічної політики, зорієнтованої на зменшення рівня бідності та безробіття, підвищення частки оплати праці в структурі реальних доходів населення, забезпечення стабільного зростання національної економіки.

Необхідним є проведення активної політики щодо збільшення попиту на робочу силу з боку державного та приватного сектора економіки, підвищення конкурентоспроможності робочої сили та забезпечення відповідності робочої сили і робочих місць, вдосконалення процесу працевлаштування.

Список літератури:

1. Бюлетень Національного банку України (електронне видання) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Зайнятість: випробування кризою // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 4. – С. 6.
4. Кадацький Г. Я. Проблеми безробіття в Україні та шляхи їх вирішення / Г.Я. Кадацький // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9. – С. 172-184.
5. Кадацький В.П. Направлення зниження безробіття на Україні / В.П. Кадацький // Економіка, фінанси, право. – 2004. – № 7. – С. 31-34.
6. Лопатіна К. А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні / К.А. Лопатіна // Управління розвитком. – 2011. – № 16(113). – С. 85-86.
7. Рябий Є.О. Проблеми, тенденції та шляхи зменшення безробіття в Україні / Є.О. Рябий // Економіка і держава. – 2006. – № 11. – С. 84-88.
8. Ульяницька О.В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців / О.В. Ульяницька // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8. – С. 167-172.

Ладунка И. С.

Бердянський державний педагогічний університет

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЗАНЯТОСТИ И БЕЗРАБОТИЦЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Резюме

В статье рассмотрены актуальные проблемы занятости и безработицы в Украине, определены основные последствия увеличения безработицы и предложены основные направления решения проблем занятости и безработицы в Украине. Предложены основные мероприятия относительно обеспечения полной занятости и соответствия предложения рабочей силы потребностям экономики.

Ключевые слова: безработица, занятость, экономично активное население, трудовой потенциал, государственная экономическая политика.

Ladunka I. S.

Berdyansk State Pedagogical University

ACTUAL PROBLEMS OF EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT IN MODERN UKRAINIAN ECONOMIC CONDITIONS

Summary

The article deals with current problems of employment and unemployment in Ukraine, studied the main effects of increasing unemployment and directions of decision of problems of unemployment in Ukraine. The main measures to ensure full employment and labor supply according to the needs of the economy are offered in the article.

Key words: unemployment, employment, economically active population, employment potential, the government's economic policy.